

Становлення музейництва на Чигиринщині в двадцятих роках ХХ століття

*«...занепад гетьманської столиці,
славновісного Чигириня, — тимчасовий:
його життя — в минулому та майбутньому».*

Г. Стеллецький¹

На початку двадцятих років на Чигиринщині активізувалася пам'яткоохоронна робота. Тоді ж виникла ідея створення в колишній гетьманській столиці Чигирині громадського музею, яка належить краєзнавцю, збирачу старожитностей Петру Яременку, автору першого дослідження «Спроба нарису історії Чигириня». В основу музею були покладені археологічні колекції П. Яременка, О. Єрмовича та колекція старожитностей Г. Стеллецького.

З неперевершеним ентузіазмом, гідним захоплення і поваги, Г. Стеллецький береться за втілення в життя мрії чигиринського краєзнавця Петра Яременка, який загинув в 1920 р., щодо створення в місті історичного музею. Знаходимо яскраві свідчення органічного поєднання організаційної та пошуково-збиральної роботи Гната Яковича з облаштування майбутнього музею. Як красномовну ілюстрацію професійного підходу до улюбленої справи вважаємо за доцільне повністю привести один із виявлених документів:

«До Чигиринського історичного музею.

Прохаю музею виконати наступне:

1. Подати до Чигиринського райвідділу офіційну заяву про особистий склад музею, з вказівкою обов'язків кожного, і з вимогами, що райвідділ затребував од Повітвідділу затвердження цих осіб як службовців з часу обрання до праці. Мушу додати, що Повітвідділ погодився зо всіма кандидатурами, крім п-о (панотця — Н. К.) Єрмовича, яку справу передав на розрішення повітвоєнревкома, але преревкома мені особисто заявив, що абсолютно немає нічого проти.
2. Подати мені копію зазначеної заяви в 2-х примірниках для піднесення до Губнапису, й Вукопису.

3. Вжити рішучих заходів до опанування будинку для музею, де зараз райпрофком, який його звільняє.

4. В контакт з Райфілією, не гаючи часу, поклопотатись вивезти з Кам'янки бібліотеку в 2 тисячі книг, яка описана мною, яка міститься в школі № 1. При цьому додати в копії реєстр бібліотеки.

5. Одночасно вжити заходів до вивозу майна з буд. Красинських в с. Несватковім, яке необхідно для обмеблювання музею. Особливо ж треба подбати про картини й портрети щодо вивозу до Чигиринського музею. Реєстр зазначених речей при цьому додається. Також вивезти уніатський хоругв і чашу з покришкою з церкви с. Кримок, а рівно старовинні українські антиминоси з церкви с. Мельників.

6. Розшукати скриню з рукописами й листуванням, зібраними до Чигиринського музею. Скриня довгий час стояла в райвідосвіті.

7. Рішуче взятись за реєстрацію бібліотек і улаштування наукової бібліотеки при музеї. Те ж саме щодо архіву. На посаду завідуючого музей мусить запрохати відповідну людину»².

Як бачимо, Г. Стеллецький прагнув залучити до складу співробітників музею людей дійсно компетентних, відданих своїй справі.

Заключним акордом цього своєрідного плану дій звучить заклик до вірних справі, але менш ініціативних однодумців:

«8. Більше зацікавлення, енергії й хисту, пам'ятаючи: Під лежачий камінь вода не біжить»³.

Безперечно, тут ми бачимо основне життєве кредо Гната Стеллецького.

Одночасно з проведенням доволі розгуджених археологічних розвідок⁴ дослідник розгортає широку агітаційно-роз'яснювальну

роботу серед населення повіту з метою виявлення і придбання різнопланових експонатів для створюваного Чигиринського історичного музею. Так було зібрано колекцію старожитностей, куди окрім перелічених археологічних знахідок самого Гната Яковича ввійшли речі, передані представниками різних соціальних і вікових груп населення навколишніх сіл. Атрибутовану колекцію з 22 предметів Г. Стеллецький передав до музею⁵.

Активна дослідницько-пам'яткоохоронна діяльність Гната Яковича в значній мірі сприяла консолідації потужних краєзнавчих сил Чигиринщини, що знайшла своє продовження у створенні товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва. До складу товариства ввійшли місцеві знавці та збирачі старожитностей — здебільшого представники інтелігенції та духовенства. З архівних джерел поки що нам відомі імена лише найбільш активних його членів: вчителів Степана Івановича Яременка та Логвина Федоровича Рвачова, священника Олексія Автономовича Єримовича. Безперечно, в роботі цієї громадської організації брали участь і інші ентузіасти, не байдужі до долі історичних цінностей краю. Відомо, що було проведено кілька засідань товариства, де, окрім вирішення організаційних питань, розглядалися перспективи налагодження пам'яткоохоронної роботи, заслуховувалися доповіді на історичну тематику тощо.

Чигиринський музей, започаткований багатими колекціями подвижників музейної справи П. Яременка, О. Єримовича та інш., претендував стати одним з провідних осередків культури краю. Не шкодуючи сил і часу, Г. Стеллецький невтомно відшукує цінні експонати для створення експозиції музею. Зважаючи на неспокійну обстановку в Чигиринському повіті, де тривала боротьба між холодноярськими повстанцями та більшовицькою владою, будучи повноваженим останньої, Гнат Якович, рятуючи від розбазарювання, а то й знищення раритети з поміщицьких маєтків, добровільно наражав себе на небезпеку.

Проте в Чигирині при наявності могутнього науково-краєзнавчого потенціалу не виявилось осіб, які б змогли добитися закріплення за музеєм постійного приміщення та забезпечення належного фінансування. Насамперед це стосується керівництва краю, що проявило злочинну байдужість до збереження історичної пам'яті Чигиринщини. На прохання голови товариства охорони пам'яток Л. Рвачова в грудні 1924 р. приведені в безлад, частково пошкоджені і втрачені археологічні колекції були передані до Черкаського окружного музею — отже, втрачені для Чигиринщини назавжди.

Краєзнавчий музей в Чигирині, що діяв на громадських засадах, було створено лише в вересні 1962 р.

¹ Державний архів Черкаської області (далі — ДАЧО). — Ф. Р-131. — Спр. 21. — Арк. 8–9.

² ДАЧО. — Ф. Р-131. — Оп. — 1. — Спр. 21. — Арк. 11–12.

³ Там само.

⁴ Детальніше про археологічні студії Г. Я. Стеллецького в Суботові див.: Кукса Н. «Наукові» дослідження по

з'ясуванню «історичної тайни Богдана» Гната Яковича Стеллецького в Суботові (двадцять років ХХ ст.) // Археологічний літопис Лівобережної України. — 2002. Ч. 1. — С. 156–159.

⁵ ДАЧО. — Ф. Р-131. — Оп. 1. — Спр. 21. — Арк. 13–14.

Thank you for evaluating AnyBizSoft PDF Splitter.

A watermark is added at the end of each output PDF file.

To remove the watermark, you need to purchase the software from

<http://www.anypdftools.com/buy/buy-pdf-splitter.html>